

УДК 726.7(477-25)

Зоя Мойсеєнко

*доктор архітектури, професор НАОМА,
заслужений архітектор України*

Архітектурний ансамбль у Голосіїві — перлина зодчества

Анотація. У статті розглядається пам'ятка архітектури 20-х років ХХ століття, створена видатним українським архітектором Д. М. Дяченком. Архітектура основних навчальних корпусів Сільськогосподарської академії має риси необароко. Описані композиційні вирішення корпусів академії та барокові деталі, аналогів яких немає в історії бароко.

Ключові слова: ансамбль, архітектура необароко, пам'ятка, архітектор Дяченко.

Написання цієї статті спричинене вражаючою необізнаністю студентів старших курсів — мистецтвознавців і архітекторів — з визначним архітектурним комплексом Сільськогосподарської академії в Києві (нині Національний аграрний університет України), побудованим за проектом талановитого українського зодчого Дмитра Михайловича Дяченка. Коли на лекціях заходить мова про творчість Д. Дяченка 1920-х років студентська необізнаність виявляється вже у їхніх запитаннях: “А де це?”, “А як знайти цей комплекс?”, “А який у цього комплексу статус у скарбниці наших пам'яток?” і т. ін. Складається враження, що наші київські архітектурні скарби не тільки не популяризуються, не обговорюються, не аналізуються, а й взагалі не згадуються.

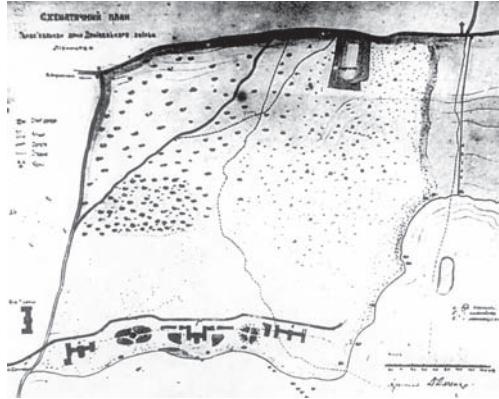
Будівлі Сільськогосподарської академії належать до пам'яток архітектури місцевого значення, вони внесені до переліку пам'яток не як комплекс, а як окремі споруди, приписані до певних вулиць, що можна вважати становищем обмежено правильним. Сподіваємось, пропонована публікація у науковому збірнику НАОМА бодай якоюсь мірою розширить знання про необарокову архітектуру Києва 1920-х років — періоду, коли у Радянському Союзі, а відтак і в Україні міцно утвердився стиль конструктивізму, апологетами якого були М. Гінзбург, головний редактор журналу “Современная архитектура”; брати В. і О. Весніни, І. Голосов, Є. Серафимов, Я. Штейнберг та інші. Вони піддавали суворій критиці кожний архітектурний об'єкт, що не вписувався в основні теоретичні догми конструктивізму. Нищівної критики, зокрема, зазнавали творчі пошуки національної своєрідності в архітектурі. Нерідко критика доходила до політичних звинувачень авторів таких пошуків, у тому числі й Д. Дяченка.

У 1920-ті роки в Україні, як важливій житниці Радянського Союзу, постала потреба підготовки висококваліфікованих кадрів сільського господарства. Проектування сільськогосподарської академії в Києві було до-

ручено вже знаному на той час майстрові архітектури Д. Дяченку.

Творчим кредо Дмитра Михайловича було — створення української національної архітектури.

Ділянку для будівництва академії визначили на високому плато, що домінує у Голосіївському лісопарку (іл. 1). І тоді, і тепер для цієї ділянки характерним є мальовничий хвилястий силует, підкреслений масивом лісу та окремими деревами. Архітектор Д. Дяченко знав, що застосування форм конструктивізму, на той час

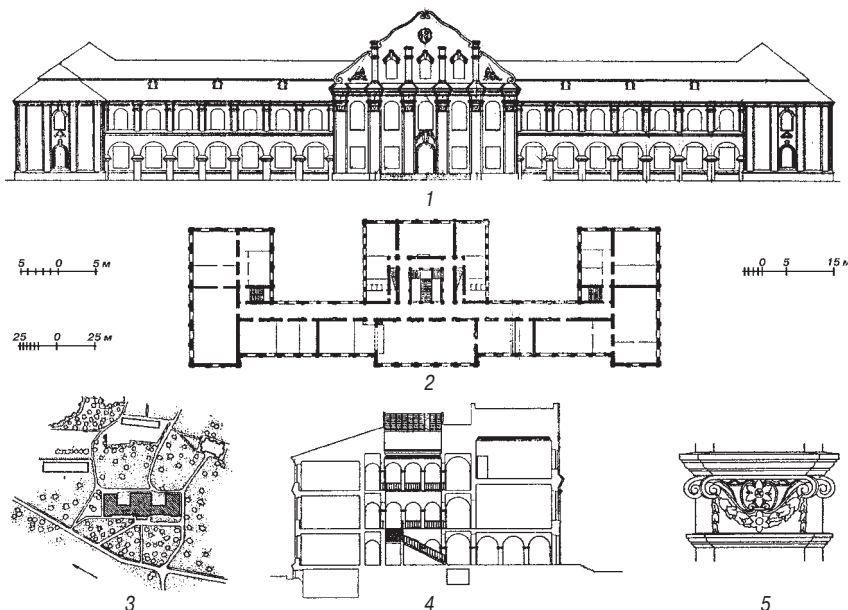

Іл. 1. Схематичний план розміщення основних об'єктів Сільськогосподарської академії

пануючого стилю, з його плавкими дахами і сухими геометричними формами порушить цю чудову природну гармонію з її живописними масами та виразними пластичними лініями. Митець розумів, що архітектурні форми будівель академії повинні гармонійно вписатись у природне довкілля, а тому вільно розпланував усі споруди комплексу, наблизивши їх до краю плато. Відтак архітектурне вирішення набуло ознак та змісту неobarокового стилю, що забезпечило створення мальовничого хвилеподібного силуету, який особливо гарно сприймається з нижніх рівнів Голосіївського лісопарку.

Основні споруди комплексу — будівлі трьох інститутів: Лісотехнічного (1925–1927 рр.), Хімічного (1926–1928 рр.), Землеробського (1927–1929 рр.), а також житловий будинок для професорів (1925–1927 рр.). Були споруджені гуртожиток для студентів та господарські будівлі. Всі споруди позначені єдиним неobarоковим стилем, з відповідними деталями, прорисованими автором. Головною вважається будівля Лісотехнічного інституту — саме на неї спрямовано основний вхід комплексу, і вона має найбільш яскраво виражені барокові риси (іл. 2, 3).

Плани навчальних корпусів мають коридорну систему й оптимальні зв'язки між внутрішніми приміщеннями та сходами — кожен відрізок коридору завершується сходовою кліткою, що сприяє легкій орієнтації у планувальній структурі та швидкій евакуації людей на випадок такої необхідності. Зодчий виявив раціональне новаторство у плануванні кожної будівлі. При цьому планувальна структура комплексу досить складна і являє собою поєднання чотирьох-шести прямокутників, що зумовлено бажанням автора створити мальовничу пластику всіх фасадів і забезпечити гарне природне освітлення усіх приміщень та коридорів. Нагадаємо,

Лл. 2. Проект корпусу Лісотехнічного інституту:
1 — фасад; 2 — план; 3 — генплан; 4 — розріз; 5 — капітель

що для 1920-х років ХХ сторіччя було властиве одностороннє розташування приміщень коридорної системи навчально-виховних закладів. До того ж, в усіх будівлях широко застосовувалась традиційно симетрична композиція в необароковому стилі.

Характерний, найбільш розроблений, план Землеробського інституту показано на іл. 4. Головним приміщенням будівлі є вестибюль, від якого симетрично розходяться коридори, котрі потім різко повертають перпендикулярно щодо фасадної стіни, а далі знову проступають паралельно фасаді. Великомасштабний корпус розплановано на частини, ізольовані одна від одної і водночас добре пов'язані між собою. Плани навчальних корпусів досить чіткі, передбачають оптимальні зручності коридорної системи, раціональні зв'язки приміщень між собою, зі входами та сходами.

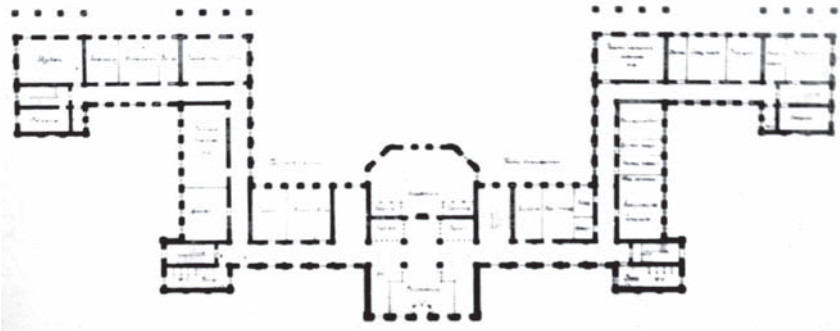
Чіткість, пластична виразність й органічна цілісність об'ємно-просторової композиції навчальних корпусів Сільськогосподарської академії — все забезпечено належною продуманістю і сумлінним опрацюванням планів. І важливим є не тільки те, що в побудові їх наочно виявилась майстерність архітектора Д. Дяченка як функціоналіста, а й те, що він створив, по суті, єдиний в Україні цілісний архітектурний ансамбль з

Іл. 3. Лісотехнічний інститут. Фото 1927 р.

ознаками національної своєрідності, творчо розвинувши традиції українського бароко. Прикметами стилю українського неobarоко означені, а відтак і поєднані усі будівлі комплексу. Справді, силует будинків сільгоспакадемії має яскраво виражений бароковий характер. Насамперед це бачимо у співвідношеннях даху і стіни (як 1:2), характерних для українського бароко XVIII ст. Хвилеподібний силует з трьома гребенями в будівлях Лісотехнічного та Хімічного інститутів (іл. 5) і з п'ятьма гребенями в корпусі Землеробського інституту, закріплення кутів виступаючими об'ємами, використання заломів покрівлі та мансардних вікон видають своє безсумнівне походження від національних традицій.

Симетрична композиція кожного фасаду включає в себе — як найбільш активний акцент — середній ризаліт, трохи менше значення мають

Іл. 4. План Землеробського інституту. Фрагмент центральної частини

Іл. 5. Фрагмент центральної частини
Хімічного інституту

акценти наріжних частин будинку. Середні ризаліти кожного навчального корпусу завершуються різними за формою фронтонами, які гармонійно об'єднує такий бароковий принцип, як заповнення площі фронтонів архітектурними елементами (пілястрочками, сандриками, картушами і т. ін.).

Вирішення площини стін головних корпусів також має бароковий характер. Особливо яскраво це виявилось у будинку для

професорів (іл. 6). Саме в цій будівлі застосовано повний арсенал барокових засобів художньої виразності. Але не в їх історичній ідентичності, а в новаторському переосмисленні, яке притаманне творчості Д. Дяченка. На першому поверсі прямокутні вікна розташовано в неглибоких аркових нішах; на другому — циркулярні вікна прикрашені профільними архівольтами, що спираються на пілястри. Ритм вікон на фасаді підкреслюється ритмом горішніх вікон, прикрашених бароковими фронтонами. До речі, ідентичне оформлення горішніх вікон застосоване автором і в інших спорудах, що сприяє досягненню стильової цілності всього комплексу.

Іл. 6. Житловий будинок для професорів
Сільськогосподарської академії. Фасад

Подібною за архітектурною розв'язкою є стіна і в корпусі Лісо-технічного інституту. В інших корпусах стіни вирішуються дещо скромніше — переважно лопатками або пілястрами. Лопатки і пілястри у Д. Дяченка не мають баз, вони немовби виростають з одного й того ж спільного зі стіною цоколя і є своєрідним компонентом стінової пластики.

Бароковий характер мають портали, прорисовані власноруч Д. Дяченком. Кожний вхід, головний чи другорядний, вирізняється самобутнім бароковим забарвленням. При цьому архітектор Д. Дяченко постає не як повторювач архітектурних форм українського бароко, а як продовжувач і винахідливий оновлювач мистецьких традицій — вносить нові риси, не знані раніше у нашій архітектурі.

Архітектурний комплекс Сільськогосподарської академії (нині — Національний аграрний університет України), починаючи з 1927 року, впродовж тривалого часу привертав неабияку увагу тих, хто цікавиться архітектурою Києва, викликав гострі дискусії, збуджував творчу думку. На жаль, в останні роки визначний витвір талановитого зодчого Дмитра Дяченка виявився дещо призабутим. Проте сподіваємось, він і надалі залишатиметься в ряду видатних пам'яток української архітектури й знову буде належно поцінований.

1. *Чепелик В. В.* Триумф і трагедія зодчого // *Строительство и архитектура*. — 1987. — № 11. — С. 18–19.
2. *Чепелик В. В.* Народні традиції в архітектурі Києва 1920–1940-х років // *Народна творчість та етнографія*. — 1982. — № 2. — С. 28–36.
3. *Чепелик В. В.* Творець українського неobarоко // *Хроніка 2000*. — 1997. — Вип. 17–18. — С. 307–330.
4. *Макаренко М.* Будинок лісфаку сільськогосподарської академії в Києві // *Життя і революція*. — 1928. — № 4. — С. 155–160.
5. *Лебедев Г. В.* Гражданский инженер Д. М. Дяченко // *Строительство и архитектура*. — 1971. — № 1. — С. 30–31.
6. *Белічко Ю. В.* Художник і сучасність. — К.: Мистецтво, 1966. — С. 111–116.

ARCHITECTURAL ENSEMBLE IN GOLOSIYEVO IS A PEARL OF ARCHITECTURE

Zoya Moysyenko

Annotation. The monument of architecture of 1920's created by the prominent Ukrainian architect D. M. Dyachenko is considered. The architecture of the main buildings of the Academy of Agriculture has the features of neobaroque. The compositional solutions of the buildings of the academy and baroque details which do not have any analogues in the history of baroque are described.

Key words: ensemble, architecture of neobaroque, monument, architect D. Dyachenko.